

VOOR HET VERGETEN

VOOR HET

VERGETEN

Roman

2018

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

PETER

VERHELST

Van de eerste druk werden op initiatief van Antiquariaat
De Slegte Antwerpen 20 luxe-exemplaren gebonden door
Pau Groenendijk – Mooie Boeken (Amsterdam) – en door
de auteur genummerd en gesigneerd.

Copyright © 2018 Peter Verhelst
Omslagontwerp Moker Ontwerp
Foto auteur © Stephan Vanfleteren
Vormgeving binnenwerk Aard Bakker, Amsterdam
Druk Bariet Ten Brink, Meppel
ISBN 978 94 031 0520 8
NUR 301

debezigebij.nl

IM matrix

'I feel that the events in our lives are like a series of bells being struck and the vibrations spread outwards, affecting everything, our present, and our futures, of course, but our past as well. Everything is changing and vibrating and in flux.'

Nick Cave in een interview met *The Guardian* na de dood van zijn zoon

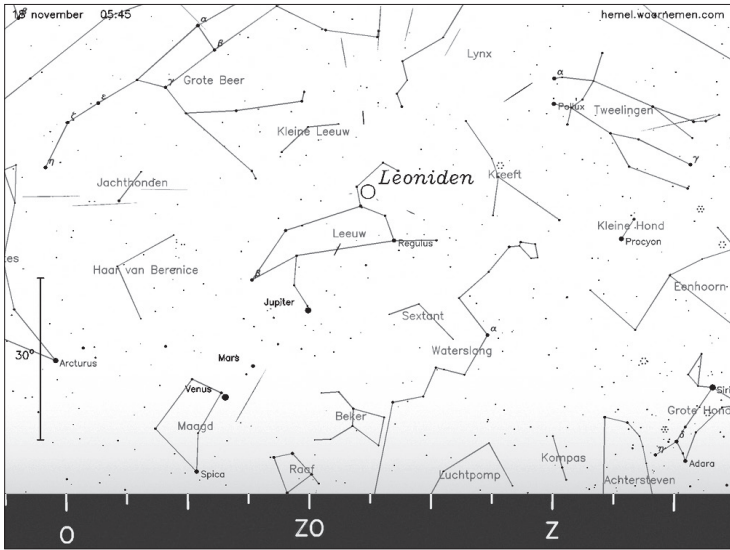
Wie heeft daar een ladder gezet
Om waarheen te klimmen
Terwijl de ladder opzwelt, jaarring
Over jaarring, houtvlees
Over houtbot en wij
Jaren terug in de tijd
Uit het hars kruipen

En het hars dat we drinken
Is het vuur in de ladder en
Wie we toen waren
Staat in het veld te walmen

Waar de lucht zingt en

Wie zal de ladder uit de boom
Het dansen van vuur door de lont
Het krachtige merg van de ladder uit de boom hakken?

LEONIDEN

Hemelkaart van de Leoniden in de nacht van 17 op 18 november 2015

Ik sla een willekeurige straat in, de auto neemt het van me over en leidt me door een koortsige wijk vol dubbelgeparkeerde auto's en neonlicht, naar donkere straten die almaar minder dicht bebouwd zijn, langs huizen met grote tuinen, naar dreven waar de boomstammen opflitsen als in een diavoorstelling. Uit de kruinen drijven mistsluiers – zo praten bomen met elkaar. Het is rustig rijden hier. Af en toe hangen de sluiers laag over de weg en als ik erdoorheen rijd, lijkt de auto te zweven. De straat vernauwt tot een rijstrook met weke, grillige berm. Gaten en losgekomen stukken waar de betonstroken elkaar raken. Meer mist. Een ander bewustzijn. Liggend onder een laken. In de achteruitkijkspiegel zie ik dat ik een wolk achter me aan sleep. Ik ga trager rijden. Ik verwacht elke seconde een groot dier midden op de weg te zien staan.

Zodra ik uit het bos kom, is de mist verdwenen. De gps herkent de weg waarop ik rijd als een waterplas. Ik steek een sigaret op, open alle ramen en geef gas, zet de muziek zo luid mogelijk.

Bij de voordeur, in het licht van de straatlantaarn, geeft de witte kat me kopjes en verdwijnt weer in de tuin. Ik ga de trap op, trek voor de slaapkamerdeur mijn kleren uit, ga binnen en blijf staan luisteren naar de ademhaling van mijn vrouw. Minutenlang. Hoe ze op haar zij gaat liggen. En weer tot rust komt.

De kat is van de uiterst smalle tuinomheining op een muurtje gesprongen en van daaruit op de vensterbank van mijn schrijfkamer, eenhoog, waar ze niet gehinderd door bomen naar de gloeiende strepen in de lucht zit te kijken – in de nacht van 17 op 18 november kruist de aarde de baan van ko-

meet Tempel-Tuttle, het moederlichaam van de Leonidenzwerm. De volgende dag zal het hevig waaien en regenen, maar voorlopig slapen wij, mensen, nog dicht tegen elkaar aan en 's ochtends herinneren we ons niets meer van onze dromen. De kat gaapt, buigt door haar voorpoten, rekt zich uit en gaat op de rand van de vensterbank staan. Opnieuw een lichtstreep – op het hoogtepunt van de sterrenregen zijn er minstens veertig opflakkingen per uur. De kat springt op het muurtje en daarna op de omheining en vandaar op de grond; soepel beweegt ze door het natte gras, wrijft zich kort tegen tuinmeubels aan. Ze rent voorbij het atelier van mijn vrouw en wipt door het gat in de omheining, in een andere tuin, naar een ontmanteld huis, puin, diepe sporen van rupsbanden. Ze weet dat het licht zal aanslaan nu ze dat huis naderd. De kat bevriest voor een raamgat, sluipt daarna met laag gehouden kop, met vertraagd uittrekkende poten, de keuken van weleer binnen.

In de lucht drijft geruis aan in golven, echo's van kraanvogelzwermen die beginnen aan de grote trek naar de zon, voor rukwinden en slagregens de boel op stelten zullen zetten. De eerste lichtsluiers breken al door de zwarte hemel, de kometenstrepen verbleken. Uit aangrenzende tuinen komen ze, springend van muurtjes, zich door heggen wurmend. Allemaal witte katten. In de woonkamer van weleer die uitkijkt over de omgewoelde tuin. Waarom ze allemaal terugdeinzen, grommend en blazend, oren plat? Onmogelijk te zien waarvoor, het licht in de kamer is veel te wit.

Telkens als gruis van meteorenzwerm Leoniden de dampkring binnendringt en de nachtelijke hemel opgloeit, blijft iets van die hitte achter, zilverig poeder. Tot er genoeg van is neergedwarreld om contouren zichtbaar te maken. Dennenbomen, kegelvormige boomkruinen, met lange naalden behaarde takken. Mat, rokerig licht hangt tussen de bomen. Spekgladde uitsteeksels. In de rotsbodem, poreus geworden door boomwortels, wellen overal bronnetjes op. In een modderige beek staan twee herten kop tegen kop, met verstrengelde geweien. Het ene beest is monumentaal en schudt met het bovenlichaam, zodat het kleinere door de knieën moet (de kop slaat achterover en de nek dreigt door het gewicht te breken). Het grootste hert staat met schrap gezette achterpoten. Een ruk van zijn gewei. Een nog hardere ruk, waarbij hij achteruitspringt, maar onmiddellijk weer voorwaarts opschuift alsof hij een aanloop moet nemen om iets heel zwaars voor zich uit te duwen. Hij springt zijdelings, gooit de achterpoten in de lucht; en toch lukt het ook nu niet zich los te wrikken van dat andere gewei. Tijdens die sprong maakt een zware loomheid zich meester van het kleinere hert, de borst begroeid door schors. Het gaat razendsnel: stugge pels wordt gebladerte, de hoeven splitsen zich in takken op, het gewei boort zich in de grond en vertakt tot wortels, een boomkruin wolkt op.

Het is geen gewei waar het grote hert in verstrengeld zit, maar het logge, dode gewicht van boomwortels. Waar een stronk aan vastzit. Buiten zinnen, achterwaarts rennend, zigzaggend, sleept het hert het gevaarte met zich mee, een diep, zwart spoor trekkend, alsof het achterwaarts in de tijd loopt, een herinnering in, een film in *rewind*, betekenis, een leven. Het hert sleept de boom aan de wortels een put in, zinkt weg in die put met de boom achter zich aan, almaar dieper.

Van de randen stroomt zand in de put, de zandkorrels klitten samen tot de linde kaarsrecht staat en er weer blaadjes uit de takken komen en mosbaarden de stam weer begroeien.

Doe nu je ogen dicht.

Wacht. Tot je het hert ziet in je slaap (alsof het zich door het boommerg heen wurmt, door de koker van de bast, door de boomkruin, door het gebladerte heen, valt het, nat, slijmerig, met een plof op de grond en krabbelt het overeind).

Edelhert (*Cervus elaphus*)

Van de mannelijke dieren is de keelzak in twee kleuren
behaard, donkerbruine manen en rosse pels eronder,
waardoor zijn borst bij de minste beweging in brand
lijkt te staan. Het gewei is donzig.

Het hert kijkt je strak aan, het zet een stap vooruit,
duwt zijn kop in je geurwolk om die te proeven.

Staat bevroren.

Met opengesperde neusgaten.

Lijkt eeuwig te zullen kijken.

Eén van zijn oren slaat op en neer.

Een rilling trekt door zijn achterlijf.

Hij wendt zich af en stapt het bos weer in. Met hoog geheven
poten, zo beheerst elegant, bijna als in een dressuuroefening.

Enkele uren na zonsopgang komt een vrouw uit de slaapkamer aan de andere kant van de stad en gaat de trap af, voorbij de aarden kruik met de doornenstengel, voorbij de witte bloes die ze gisteren na het feest over de leuning heeft gehangen. Ze hoort haar man borden en bestek op tafel zetten voor het ontbijt. Vanuit het toilet vraagt ze hem een klein brood mee te brengen van de bakker. 'Ik ga nog een beetje slapen,' zegt ze. Ze gaat de trap weer op. Nog geen minuut later gaat ook haar man naar boven en doet hij de deur van de slaapkamer open (wit of bruin brood?). Zijn vrouw ligt op bed, zoals altijd met een arm onder haar hoofd, maar hij ziet onmiddellijk het witte gezicht en de halfopen mond. Het kan niet langer dan enkele seconden hebben geduurd: een zware loomheid overweldigde haar, over haar zachte borst schoof een fijne schors, haar haren werden bladeren, haar armen takken, haar voeten tot wortels verstard. Haar gezicht omkranst door een kruin.

De vertrouwde jetlag na het wakker worden. Ik ga in de douche onder heet water staan, tot de tijd eindelijk weer synchroon begint te lopen met de ruimte. Stoomsluiers en bleke schaduwen van bad, wastafel, handdoeken en muren.

Voorovergebogen sta ik te druipen. Het witte matje zuigt zich aan mijn natte voetzolen vast als kroepoek aan een tong.

Ik ga naar beneden, drink een glas water en neem een appel, zie dat het licht niet brandt in het atelier – mijn vrouw werkt die dag dus buitenshuis.

Ik lees teksten over de aanslagen in Parijs, commentaren, getuigenverslagen, beledigingen, uitspraken van politici, terwijl ik de eerste sigaret van de dag rook. Na een halfuur heb ik uit de teksten enkele vragen kunnen destilleren – ik begin te begrijpen wat de aanslagen zouden kunnen betekenen. De kat ligt opgekruld te ademen naast mijn toetsenbord. Haar rechteroor schiet overeind als de telefoon in de oplader trilt. Ik zie de foto van mijn vader op het scherm, maar nog voor ik iets kan zeggen, hoor ik hem roepen: ‘Ik denk dat ma aan het doodgaan is.’

Je vindt de sleutels niet die voor je neus liggen. Je vindt je jas niet. In de auto bel je naar je vrouw, maar ze neemt niet op. Je kunt alleen maar schreeuwen en op je stuur slaan, omdat iedereen veel te traag rijdt en alle verkeerslichten op rood springen. Je belt nog een keer naar je vrouw. Je probeert niet te roepen om haar niet bang te maken, maar je weet nu al dat je te laat zult komen. Je moet je ademhaling in bedwang zien te krijgen. Je kunt de zwaailichten al van ver zien boven het fluoegel van de ambulance (achterdeuren open/lege binnenkant/oplaaiende hoop). Als je over de straat naar het huis rent waar je geboren bent, komt je zus net door de openstaande voordeur naar buiten, hoofdschuddend, met de handen voor

haar open mond. Toch ren je de treden op, ren je tegen beter weten in de met beige tapijt beklede treden op. Voorbij het geel geaderde, geëmailleerde bloempotje ren je, voorbij de steen waarin een tekst gehakt staat over de tijd, de met beige tapijt beklede treden op. Bijna op handen en voeten, zo snel wil je, rakelings langs de muur met de ossenbloedkleurige zeefdruk vol cyrillische letters. Voorbij de beitstekening van een oud vrouwtje en die van een stokoud, gebogen mannetje. Voorbij de kruik met de verdroogde doornentak. Voorbij de witte bloes die over de trapleuning hangt, de feestelijke bloes met de blauwe kraag. Sneller!

Veertien, vijftien treden, meer kunnen het er niet zijn.

De slaapkamer.

In een flits: het witte gezicht en de halfopen mond van je moeder.

De slaapkamer met je vader naast het bed. Met je vader die zich op het bed stort. Je vader die weer overeind komt en weer op bed gaat liggen. Naast je moeder gaat liggen. Haar wang en voorhoofd streelt. Haar naam uitspreekt. Haar wakker probeert te maken. Terwijl jij aan de andere kant van het bed neerknielt op de rand en je voorhoofd tegen de hand van je moeder drukt. Het krijtwitte gezicht – ze ligt met haar andere arm onder haar hoofd, haar ogen dicht. Je vader staat naast het bed, heft zijn armen in de lucht en laat ze hoofdschuddend tegen zijn benen vallen. Hij lijkt je niet te zien, niet te horen. En je probeert hem in je armen te nemen, maar je kunt hem niet tegenhouden. Hij gaat weer op bed liggen. Streelt haar gezicht. Spreekt haar naam uit.

Nu pas zie je dat er nog meer mensen in de kamer zijn. Hun blik op de grond gericht. Ze hebben niet eens hun koffers

moeten openklikken. Zuurstofflessen, defibrillator, brancard: nutteloos. Je wil dat ze weggaan. Oorsuizingen. Tintelende vingertoppen. Tot je je hand op je buik legt.

Tellen tot 5. Inademen.

Tellen tot 5. Uitademen.

Op die rust heeft het gewacht om toe te slaan – visceraal, als kotsen: het besef.

Maar onmiddellijk adem je weer zo diep mogelijk in.

Op de uiterste tippen van je tenen.

Zolang je je adem inhoudt, zal het niet...

Zodra je uitademt, komt het als een hamer in je buik terecht.

Inademen!

We zitten in de woonkamer. De begrafenisondernemer en zijn assistent knikken (handen gekruist voor hun buik) en gaan de kamer uit, naar boven. Mijn vader, zus en ik doen alsof we praten, maar we proberen de voetstappen boven ons hoofd te overstemmen. Even later valt het gesprek stil. We kijken niet naar elkaar. Die steile, met glad tapijt beklede trap, met driehoekige treden in die veel te smalle bocht: hoe krijgen ze mijn moeder daar ooit voorbij – dragen ze een kist, een lijkzak, een brancard? Gestommel. En dan eindelijk klopt de begrafenisondernemer op de deur en komt hij de woonkamer binnen, gevolgd door de assistent, die zijn pak weer in de oorspronkelijke vorm trekt. Ze knikken en maken een buiging (handen gekruist voor hun buik) en zeggen dat we mijn moeder over enkele uren mogen bezoeken.

(Toen ze mijn moeder naar buiten droegen, voelde ik dat er een balk met compacte lucht uit het huis werd weggenomen, zo hard samengeperst dat de overgebleven luchtatomen zich over het hele huis moesten herschikken, opnieuw hun plaats moesten vinden, voor ik weer zou kunnen ademen.)

Als ik even later iets uit mijn auto moet halen, ga ik de trap op, naar het bed waarin mijn moeder nu niet meer ligt. Mijn vader wil er die nacht absoluut slapen zonder de lakens te vervangen. Hij zal me enkele weken later vertellen dat hij voelde dat ma weer naast hem lag – fantoomgeluk. In dat bed lag mijn moeder met een arm achter haar hoofd. Haar adem stakte en haar schaduw gleed van het bed af, spoedde zich naar de deur, glipte eronderdoor en ging op de bovenste trede van de trap staan.

Nadat de dokter is geweest, nemen we het woord *hartaderbreuk* van hem over, niet omdat het aanduidt wat er is gebeurd (een hartader breekt maar heel zelden), maar omdat we iets nodig hebben om vorm te geven aan onze verbijstering – als we het woord maar genoeg herhalen, als we het overal uitspreken, tegen elkaar, tegen onszelf, in de telefoon, op het toilet, in het donker, op straat, bij de bakker, zullen we dat misschien ooit kunnen doen zonder onze maag te voelen samenkrimpen.

Een bevriende verpleger zal me zeggen dat mijn moeder er niets van gemerkt heeft. Hij knipt met zijn vingers: ‘Het licht gaat uit. Van de ene op de andere seconde ben je bewusteloos.’ Wat een mooie dood voor iemand die panisch was voor het sterven. Adem in. Hartaderbreuk. Stikdonker. ‘Wat een mooie dood,’ zeg ik. Na een minutenlange stilte zegt mijn vader: ‘Ik. Ben. Haar. Wel. Kwijt.’

Hartaderbreuk van de tijd die niet langer een geruststellende rechte lijn vormt, maar die, onderhevig aan woede, rauw verdriet, verbijstering, herinneringen en gemis, aan het wervelen gaat. Mijn herinneringen zitten niet meer op de vertrouwde plek. Iemand op straat lijkt op haar rug gezien op mijn moeder – hetzelfde kapsel, dezelfde kleren. Terwijl ik uit de auto stap hoor ik haar stem, maar er is niemand die mijn naam roept. Nog maanden zie ik iets moois en grijp ik naar de telefoon om naar haar te bellen. Af en toe zeg ik *ma* in de auto, als ik alleen ben, *ma*, rustig, het woord heeft geen lichaam meer. *Ma* zeg ik als ik in bed lig.

PYRRHA (Matroesjka)

In *Metamorfosen* van Ovidius overleeft Pyrrha, samen met haar man Deucalion, een zondvloed door in een bootje te vluchten. Als het waterpeil zakt, stranden ze op de Parnassusberg. Na raadpleging van een orakel komen ze erachter dat de stenen beenderen zijn en gooien ze die over hun schouder. Uit elke steen groeit een nieuw lichaam.

De adem van mijn moeder stukt en haar schaduw glijdt van het bed af, spoedt zich naar de deur, glipt eronderdoor en gaat op de bovenste trede van de trap staan. Uit haar schaduw komt een andere schaduw die naar de volgende trede afdaalt en daar bevriest, terwijl weer een nieuwe schaduw al naar de volgende trede afdaalt, enzovoort.

Tegelijk treden gelijkaardige schaduwen uit de zijkanten van de eerste en blijven daar op de bovenste trede staan, waarna ook daar nieuwe schaduwen zijdelings uittreden, die naar de volgende trede afdalen, enzovoort.

Tot ook weer uit die schaduwen...

Tot de hele trap overbevolkt is met bevroren schaduwen in alle mogelijke renhoudingen, waaruit weer nieuwe schaduwen springen en bevroren en het houdt niet op, het groeit exponentieel, echo na echo. Maar het gebeurt wel in volstrekte stilte, alsof elke schaduw met open mond wacht om weer in te ademen – alsof ze met barstende longen uit het water opspringen.

In het zonlicht wervelen miljoenen stofdeeltjes boven de met beige tapijt beklede trap.

KAMER VAN ECHO

In *Metamorfosen* van Ovidius kwijnt Echo weg, afgewezen door Narcissus, en wordt ze door verdriet verteerd tot alleen haar stem overblijft. Die stem kan slechts woorden van anderen herhalen.

De vertrouwde jetlag na het wakker worden. Ik ga in de douche onder warm water staan, tot de ruimte eindelijk weer synchroon begint te lopen met de tijd. Stoomsluiers en bleke schaduwen van bad, wastafel, handdoeken en muren.

Voorovergebogen druipend.

Bij het openzetten van het badkamerraam zie ik de rode gloed in het atelier van mijn vrouw, diep in de tuin.

Op de trap schiet de kat langs me heen – soms kan ze urenlang in het wit geschilderde huis oplossen om onverwacht uit een muur of een vloer te springen. In de keuken wrijft ze kop en rug tegen mijn broekspijpen, bedelend om kaas.

Ik schuif de deur open naar de tuin, het natte gras.

De ochtenden zijn al koud genoeg om de infraroodlampen in het atelier te laten branden. Mijn vrouw staat aan een tafel vol planken – ze heeft haar bruinlederen schort aan en ik kan haar zien nadenken. Koptelefoon en beschermbril om de nek. Ze plukt houtkrullen van een plank en veegt haar hand schoon aan haar schort. Trekt handschoenen aan. Ruikt snel aan de latex.

Mijn hand ligt op de klink.

Ze schuift de boorgaten van de staande plank over de deuveld van de liggende plank, klopt op de rand, zodat de twee houtdelen een omgekeerde T vormen. Doet een stap achteruit om het resultaat te overschouwen. Blijft daar, in kijken verzonken, staan. Mijn vrouw maakt een nieuwe plank vast op de omgekeerde T. Ik laat de klink weer los, mijn vrouw neemt een nieuwe plank, alsof ze een trap aan het maken is.

Wij kunnen niet van de ene naar de andere wereld, de kat niet, ik niet, mijn vrouw niet, maar dat is niet erg, ik weet dat ze dichtbij is. Ik ga door het gras weer naar het huis. Ik schuif de keukendeur dicht en giet warm water in de theepot.

Natte schoenafdrukken op de vloer. De kat zit als gebeeldhouwd op de tuintafel.

Zo'n ochtend, liggend op kussens in mijn schrijfkamer, nadenkend en wegzoekend. Ik neem twee boeken ter hand om het gewicht ervan te voelen, eraan te ruiken. Maar ik slaag er niet in te lezen. De dood van mijn moeder verhindert me na te denken.

Een stofwolk verduistert de lucht.

Vanuit mijn werkkamer lijken de ramen van het atelier oranje-rood.

Ik hang een schilderij met een afgewend mannengezicht op de plek waar een schilderij met een half weggeveegd vrouwengezicht hing en dat schilderij waar een onscherpe foto hing van een tuin, en nadat ik ze nog enkele keren van plaats heb verwisseld, hangen ze weer waar ze oorspronkelijk hingen.

Ik ren naar beneden om de uit het oog verloren, met een vlies overdekte thee weg te gieten en de kan overvloedig te spoelen. Op de bodem van de waterkoker wiegen kalkrestjes (koraal?).

De gloed van een zonsondergang in het atelier: goudgeel met vermiljoen, brons en houtskooloranje. En saffraan. Betoerd staat mijn vrouw in die zon te kijken. Denk ik.

Voorzichtig giet ik heet water over het mandje met theebladeren.

Bij elke windstoot gulpt uit de dennentakken een gele stuifmeelwolk (ik denk: het is het verkeerde seizoen).

Ik voeg enkele ijsblokjes toe aan de thee om ze te horen barsten.

De kat strijkt kop en flank tegen het raam.

Honger.

Ik blijf in de theekan roeren tot een glazig slurfje zich

wentelend naar de bodem heeft geboord. Ik voeg het sap toe van een halve citroen, waardoor de thee van schrik verbleekt.

En dan wordt het donker.

De gloed in het atelier: als van een ertssmelterij waar vloeibaar ijzer in mallen opspat.

Almaar donkerder.

De kat springt van de tuintafel naar het atelier, probeert de deur open te duwen, maar schiet bij de eerste druppels weg. En de regen is niet te houden, furieus houdt hij huis. Maar enkele minuten later ligt de tuin glanzend te dampen in het zonlicht en is alles weer stil. Tot die ene boom begint te druipen, alsof de regen zich eerst moest ophopen in de kegelvormige boomkruin, die met lange naalden behaarde takken. Alleen die boomkruin, onstelpbaar, als een wolk die zich uitwringt. In de rustig ademende tuin. Zoveel druppels, tik tik tik, elke druppel een vergrootglas dat een detail uitvergroot.

Denk ik. Terwijl ik aan het keukenraam sta.

Stel je voor dat je te horen krijgt dat je morgen blind zult zijn. Je hebt nog vierentwintig uur. Wat zul je absoluut nog willen bekijken tot je ogen ervan verzadigd zijn, doordrenkt zijn, ervan overlopen, wat (wie?) wil je absoluut nog één keer bekijken zodat je dat beeld (van haar/hem) niet zult vergeten, zodat je nooit helemaal alleen zult zijn, verlaten, in die wereld die alleen nog uit donker bestaat?

Welk beeld houd ik over van mijn moeder? Een wit gezicht met halfopen mond. Wanneer zal dat eindelijk poreus genoeg zijn om andere beelden en herinneringen door te laten – alsof de dood van een moeder het verleden ontoegankelijk maakt? Denk ik, leunend op het aanrecht aan het keukenraam.

In de tuin van de burens staat een boompje dat ik nooit eerder heb opgemerkt, nauwelijks enkele takken. Misschien heeft het zich nog maar net uit de zure dennengrond omhooggeborsteld: de smalle, langwerpige bladeren zijn lichtzalm, koraal, tomaat, papaver, oranje-rood, framboos, ossenbloed, scharlaken, kers, of citroengeel. Onder de sombere dennenboom staat het boompje zichzelf daar op te stoken, het kan zich echt niet inhouden. Afgevallen bladeren vormen een boek dat, smeulend, vuurrood geblazen wordt door iemand die erover gebogen staat, maar die ik niet kan zien. (Later vertelt iemand me dat het een fluweelboom is, met donzig behaarde takken.)